

MEESTERWERKEN

WEEKBLAD VOOR JONG EN OUD

PRIJS PER NUMMER : 3,50 FRANK

Uitgave van

«DE VLAAMSE BOEKHANDEL», Provinciestraat, 42, ANTWERPEN
(Handelsregister van Antwerpen nr 33.297)

In het licht van de lantaarn

Een en ander over de Kaak

Ge hebt zeker reeds het spreekwoord gehoord: «Iemand aan de kaak stellen» of «op de kaak stellen».

Ge weet ook dat aan de kaak gesteld worden, allesbehalve een pretje is. Maar slechts weinig mensen hebben een echte «kaak» gezien.

De «kaak» was de schandpaal, waaraan de lieden werden tentoongesteld, die door het gerecht aan de openbare verachting waren prijsgegeven.

Aan de kaak gesteld worden was zo vernederend en ontarend, dat een soldaat verkoos te sterven, liever dan die straf te ondergaan.

De kaak was een paal of een stenen zuil, die tegen den muur van het raadhuis was aangebracht. Bovenaan was een platje, waarop de gestrafte moest staan. Het gebeurde evenwel dat paal of zuil ontbraken en dan was het platje, als het onderstuk van een hangtorentje, tegen den muur gemetseld.

De veroordeelde klom langs een ladder naar die verheven standplaats. Aan den muur waren stangen en beugels, krammen en kettingen bevestigd, waarmede de veroordeelde vastgekleusterd werd.

De meeste «kaken» werden in het begin van de XIXe eeuw weggebroken. De enkele die men liet bestaan, behoren thans tot de zeldzaamheden van den ouden tijd.

Er waren verschillende manieren om aan de kaak gesteld te worden, te weten: a) eenvoudig te pronk staan, b) aan de kaak staan, omhangen met het voorwerp van het misdrijf, c) aan de kaak staan, met een zinnebeeldige voorstelling van het bedreven kwaad, d) aan de kaak staan met den ring met garden om den hals, e) aan de kaak staan met een inscriptie op de borst, f) aan de kaak staan met een brandmerk op de wang, g) aan de kaak staan met een oor er aan vastgespijkerd, en h) en dit was de meest wreedaardige wijze: de veroordeelde moest een lid van het lichaam laten snijden, het oor, de tong, de hand, een vinger, en dit lid werd aan de kaak gespijkerd.

Laat mij thans enige voorbeelden aanhalen van de misdaad, waar-

om men aan de kaak gesteld werd:

In tijden van partijschap gebeurde het vaak dat, wie van de onderliggende partij zijn mond niet hield, drie dagen achtereenvolgens aan de kaak werd gesteld. Dit was de eerste manier.

Tweede manier. — Wie in de XVIe eeuw verboden boeken verkocht, werd aan de kaak gesteld met die boeken om den hals gehangen. Wie brood of vlees stal, werd tentoongesteld met het gegapte brood, de schapenbout of de ossenrib op de borst. Wie een andermans wijnstok schond, ging aan de kaak met een wijnrank omkranst. Wie een doodshoofd van het galgenveld bij... vergissing medenam, om het aan een chirurgijn te verkopen, moest aan de kaak staan met dat doodskoppeken op den arm.

Derde manier. — Kwakzalvers, die aan zieke, lichtgelovige lieden een drankje verkochten, waar zij misselijk van werden, moesten aan de kaak staan met een doctorale kap op het hoofd. Vrouwen die een kind te vinden legden, werden aan den paal gezet met een pop in den arm, graandieven met een korenzak om den hals, lakendieven met een roden lap op de mouw, enz.

Vierde manier. — Wanneer men met den ring met garden om den hals aan de kaak gesteld werd, betekende zulks, dat men een geseling verdiend had, maar daarvan vrijgesteld werd om redenen van verzachtende omstandigheden.

Vijfde manier. — Wie zich schuldig maakte aan het beroven van doden, werd op die wijze aan de kaak gesteld. Een doodgraversknecht, die lijken van hun doodwade had beroofd, werd opgesteld in een open doodkist, een doodkleed om de schouders en op de borst een deksel van een doodkist met het opschrift «dodenberover».

Zesde manier. — Valsspellers werden aan de kaak gesteld met een brandmerk op de wang. Oplichters werden twee uren op de kaak geplaatst met een penning in de wangen gebrand, waarna zij gebannen werden. Valse zegels aan lakens hangen bezorgde den afdruk van het zegel op de wang. Daarbij werd dit brandmerk in «het meest zichtbaar gedeelte van het aangezicht» aangebracht, opdat de schelmen kenbaar zouden zijn en ieder er zich voor zou kunnen wachten.

Zevende manier. — Op zakkenrollers en op landlopers werd het vastspijkeren met een oor aan de kaak toegepast. De arme drommel moest zolang tot vermaak van de kijklustigen aan den paal blijven staan tot hij zichzelf losscheurde, waarna hij met anderhalf oor op de vlucht mocht slaan, wat gebeurde terwijl hij door een tierende menigte nagejaagd werd, die hem met stenen en straatvuil nawierp.

Achtste manier. — Van dieveggen werden de oren afgesneden en aan de kaak gespijkerd. Het gebeurde dat meined gestraft werd door het afsnijden en spijkeren aan de kaak van de twee voorste vingers van de rechterhand. In 1501 werd de tong van een vrouw aan de kaak gespijkerd om godslasterende woorden gesproken te hebben.

In zijn «Spaansen Brabander» laat Bredero (1585-1618) een scheldend vijf zeggen:

En of in de stad van Hoorn mijn oren staan aan de kaak

En offer mijn vader gehangen is, is dat zo grote zaak?

Wie aan de kaak gesteld was, werd uitgescholden, bespot en met vuil beworpen. Zulks gebeurde niet zozeer uit boosaardigheid dan wel «omme de Justitia te assisteren».

Hoe de jonge mussen hun tijd besteedden.

Er woonde eens een mus met vier jongen in een oud zwaluwnest. Op zekeren dag, toen de moeder eten was gaan zoeken voor haar kroost, werd het nest door kwajongens uitgerooid en de jongen, die nauwelijks vliegen konden, verjaagd. Toen de oude mus met aas terugkeerde, zag zij de miserie en was er zeer bedroefd over, dat haar kinderen de wereld waren ingegaan, zonder dat zij ze had kunnen waarschuwen tegen de gevaren, die hen in het leven bedreigden, of zonder hun wijze lessen te geven.

Toen de oogst rijp was, zaten al de mussen op het veld, en hier ontmoette de oude mus haar vier jongen, die er blakend van gezondheid uitzagen. Zij verheugde zich zeer over deze onverwachte ontmoeting. De oude vertelde van haar leed, toen zij het nest vernield had gevonden en zij waren heengevlogen, zonder dat zij hun raadgevingen in het bittere leven had kunnen meegeven.

Zij vroeg dan aan de oudste mus, hoe zij het tot dan toe gesteld had.

— Wel, verhaalde deze, ik ving wormen en rupsen, tot de kersen rijp waren; toen heb ik lekker van die sappige vruchten gesmuld.

— Snoepen, sprak nu de oude, is de wellust van de mussen; maar men moet uit zijn ogen zien en zich in den boomgaard in acht nemen voor den man, die er rondloopt met een blinkenden stok, die van binnen hol is en vuur spuwt.

— Ja, ja, moeder, ik weet wat gij bedoelt. Maar als er nu een groen blad met was op de gaatjes zit vastgekleefd, dan kan het immers geen kwaad meer? Ik zag zulks in den tuin van een koopman.

— Mijn zoon, als gij naar school zijt geweest bij een koopman, dan durf ik u gerust aan uzelf overlaten.

Zij wendde zich tot haar tweeden zoon en vroeg hem, waar hij zijn jeugd had doorgebracht.

— Aan het Hof, moeder, antwoordde deze.

— God beware me! riep de oude. Het Hof is geen plaats voor klein gevogelte. Het schittert er te veel van goud en juwelen, van zijde en satijn. Houd u in de graanschuur, daar is uw plaats en kunt gij eten in volle genot, vrijheid en rust.

— Ik geef u geen ongelijk, moeder, maar in de stallen van het Hof gaan de staljongens nogal ruw te werk met de bedeling van haver. Ik heb er menigmaal mijn buikje volgegeten.

— Het doet mij genoegen, jongen, dat gij u aan het Hof hebt opgehouden met de staljongens. Dit past beter bij onzen rang. Gij hebt slim gehandeld en zult uw weg wel vinden. Maar houd een oog in 't zeil en steun steeds op eigen kracht. En gij, mijn derde zoon, waar hebt gij uw fortuin gezocht?

— Ik zocht mijn eten op de straat, moeder; daar is menig brokje te vinden.

— Dat is zo, mijn zoon; maar hoed u voor de straatjongens, die u met een steen kunnen doodwerpen.

— Dat ben ik met u eens, moeder; maar de straatjongens moeten zich eerst bukken en, als zij den steen werpen, zit ik sinds lang in een dakgoot. Erger is het als zekere lieden de stenen op zak dragen.

— Waar hebt ge dat gezien?

— Bij de mijnwerkers, moeder; als zij naar hun werk gaan, hebben zij gewoonlijk een vracht stenen op zak.

— Ik zie dat gij uw tijd goed hebt besteed en nauwkeurig hebt nagegaan wat er in de wereld te koop is. Zie dus steeds goed uit uw ogen, want één ogenblik van onoplettendheid beslist soms over uw leven.

Eindelijk kwam de jongste aan de beurt.

— Gij, mijn benjamin, gij, die altijd de zwakste en de kleinste waart, blijf gij thans maar onder mijn hoede. Er vliegen te veel klampers en vogels met scherp bek rond. Zoek uw voedsel steeds laag bij den grond. Er is daar voor een mus genoeg te vinden.

— Akkoord, moeder, maar er wordt geen vogeltje door havik, sperwer of klamper vernietigd, zo Hij het niet wil, die over Hemel en aarde regeert.

— Prachtig, mijn zoon; maar waar hebt gij al die wijsheid gehaald?

— Moeder, toen ons nest door de jongens werd vernield, voerde de wind mij in een kerk. Daar vond ik een menigte spinnen en vliegen en daar vernam ik ook de woorden, die gij zo even hoordet.

— Gij hebt het beste deel gekozen, mijn zoon, sprak de moeder ontroerd. Ga voort met Gods huis van spinnen en vliegen te zuiveren, en vergeet niet, dat, wie op den Heer vertrouwt, nooit in dit betrouwen beschaamd zal worden.

IN HET LICHT

JAN DE SCHUJTER

VAN DE
LANTAARN

SWA

L. OPDEBEEK

UITGEVER

ANTWERPEN

JAN DE SCHUYTER

In het
Licht van de Lantaarn

Folkloristische wetenswaardigheden

Gevolgd door een keuze

SPROOKJES
van de GEBROEDERS GRIMM

Pentekeningen van Edmond VAN OFFEL

Kleuromslag van Jan WATERSCHOOT

L. OP DE BEEK — UITGEVER — ANTWERPEN
1949